

University of Groningen

Schulden der nalatenschap

Kolkman, Wilbert Dirk

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Kolkman, W. D. (2006). *Schulden der nalatenschap*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting en conclusies

Dit onderzoek beantwoordt twee vragen. Welke schulden worden gekwalificeerd als schulden der nalatenschap en welke gevolgen brengt deze kwalificatie met zich? De relevantie van deze vragen schuilt mede in de komst van het nieuwe erfrecht in 2003. Het verse Boek 4 geeft in zijn zevende artikel een opsomming ten beste van de schuldeisers der nalatenschap. Een aantal van hen betrad niet eerder het erfrechtelijk speelveld. De opsomming komt gewicht toe in het kader van de berekening van enkele der schulden, in het kader van het verhaal op de nalatenschap en de eigen vermogens der erfgenamen, alsmede in het kader van de rangorde der schuldeisers. Geldende naast de algemene verhaalsvoorschriften herbergt het tweede lid van art. 4:7 enige voorrangsregels, in acht te nemen bij de voldoening der schulden ten laste van de boedel. Bij het uitvorsen van de positie der nalatenschapsschuldeisers, der privéschuldeisers, der erfgenamen en andere machthebbers, zoals de executeur en de vereffenaar, is het begrip schulden der nalatenschap de spin in het web.

Het *eerste hoofdstuk* brengt eerst kort de geschiedenis van art. 4:7 in kaart. Het schept een beeld van de wijzigingen die het artikel in zijn lange parlementaire loopbaan ten deel zijn gevallen (par. 1.1).

Ruime aandacht schenkt het voorts aan de hedendaagse bewoners van lid 1. Bij de door de erflater nagelaten schulden, zie lid 1 sub *a*, komt het daarbij aan op een afbakening van de begrippen rechtsplicht, verbintenis en schuld. Hoewel behorende tot de nagelaten schulden, krijgen de schulden uit quasi-legaten terecht geen voet aan de grond in lid 1 sub *a*. De verplichtingen tot overdracht uit de 'even' wilsrechten worden daarentegen juist gelijkgeschakeld aan de schulden van sub *a* (par. 1.2).

De kosten van lijkbezorging, voor zover in overeenstemming met de omstandigheden van de overledene, nemen plaats in art. 4:7 lid 1 sub *b*. Ter omlijning van deze kosten is een vergelijking gemaakt met diverse verwante regelingen, te weten de Wet op de lijkbezorging, art. 1195 (oud), art. 3:288 sub *b*, art. 6:108 lid 2, art. 46 IB 1964, art. 6.19 IB 2001 en art. 20 Sw 1956. Indien en voor zover de kosten gelet op de wens van de erflater, zijn culturele, religieuze, en financiële achtergrond redelijk zijn en in een rechtstreeks verband tot het geven van een eindbestemming aan het lijk staan, behoren zij tot art. 4:7 lid 1 sub *b* (par. 1.3).

De kosten van zowel de formele als de informele vereffening maken hun opwachting in art. 4:7 lid 1 sub *c*. Het gaat hier om uitgaven die voortkomen uit handelingen in het belang van het voldoen van de schulden van de nalatenschap en het innen van aan haar verschuldigde vorderingen, mits deze handelingen niet slechts het individuele belang van een erfgenaam of schuldeiser der nalatenschap raken. Bezien

wordt de reikwijdte van de informele en de formele vereffening, aan de hand waarvan een inventarisatie van de vereffeningskosten volgt. Lid 1 sub *c* rekent tot de kosten ook het vereffenaarsloon. Dergelijk loon komt nimmer toe aan een uit hoofde van een beneficiaire aanvaarding vereffende erfgenaam (par. 1.4).

De kosten van executele, het executeursloon inclusief, bevinden zich in art. 4:7 lid 1 sub *d*. Tegen het licht van de grenzen der executeursbevoegdheden wordt, na een beknopte blik op de geschiedenis, gezocht naar een afbakening van deze nalatenschapsschuld. Er blijkt onvoldoende grond te bestaan voor handhaving van lid 1 sub *d* naast lid 1 sub *c*, met name met het oog op de 'rekenfunctie' van art. 4:7. Executeurskosten dienen bijvoorbeeld als passiefpost in de legitimaire massa te belanden (par. 1.5).

De schulden uit belastingen geheven ter zake van het openvallen der nalatenschap, vormen art. 4:7 lid 1 sub *e*. Vereist is daarbij dat de schuld op een erfgenaam rust, hetgeen zich voordoet op grond van de Successiewet 1956 aangaande de eigen verkrijging, alsmede op grond van art. 46 Inv. 1990. Dat artikel roept aansprakelijkheden in het leven voor de schulden van anderen, te weten legatarissen en buitenlandse verkrijgers. Dat dientengevolge nalatenschapsschulden ontstaan, heeft een onwenselijke uitwerking op de vaststelling van de omvang van enkele andere schulden, zoals de sommen ineens (par. 1.6).

Een aanzienlijk arsenaal aan schuldeisers houdt zich op in afdeling 4.3.2, maar daarvan behoren enkel de somgerechtigden tot art. 4:7 lid 1 sub *f*. Het voortgezet gebruiksrecht op woning en inboedel, de verzorgingsvruchtgebruiken en het overnamerecht van de bedrijfsvoorzetter zijn alle uit ander hout gesneden. De rol die lid 1 sub *f* op diverse fronten in Boek 4 speelt, maakt dat deze overige andere wettelijk gerechtigden in sub *f* niet thuishoren. Dat neemt evenwel niet weg dat zij, althans in de meeste gevallen, nalatenschapsschuldeiser zijn. Voor de hand ligt daarom een uitbreiding van het eerste lid van art. 4:7 ter huisvesting van deze overige rechten van afdeling 4.3.2 (par. 1.7).

Evenals de andere wettelijk gerechtigden vormt de legitimaris sinds 2003 een nieuwe verschijning in de rij der schuldeisers. Aan het licht komt de opbouw van zijn vorderingsrecht, een complexe route – the devil is in the detail – van legitimaire massa naar netto-legitieme. De wet plaatst de schulden ter zake van legitieme porties in art. 4:7 lid 1 sub *g* (par. 1.8).

Schulden uit legaten zijn schulden van de nalatenschap, indien zij op één of meer erfgenamen rusten. Aan de orde komt de positie van de legataris als nalatenschapscrediteur, een positie die niet louter door het erfrecht, maar ook door andere delen van het vermogensrecht wordt omlijnd. Met behulp van onder meer het legaat van een goed uit de huwelijksgemeenschap, het legaat in relatie tot de wettelijke verdeling en het legaat tegen inbreng vindt invulling van de schuldeiserspositie van art. 4:7 lid 1 sub *h* plaats (par. 1.9).

Voor zover ter zake des doods verricht, vormen giften, verblijfsbedingen, begunstiging bij sommenverzekering en omzettingen van een natuurlijke verbintenis een bijzondere categorie schulden. Zij komen in extenso aan bod. Aangezien zij de facto neerkomen op legaten, zou plaatsing in art. 4:7 lid 1 sub *a* een onbillijke inbreuk maken op bijvoorbeeld de rechten van legatarissen en somgerechtigden. De quasi-legaten van art. 4:7 lid 1 sub *i* gaan daarom op het terrein van inkorting en vermindering als legaten door het leven (par. 1.10).

Testamentaire lasten zijn geen schulden van de nalatenschap, omdat het de bevoordeelde aan een vorderingsrecht ontbreekt. Het erfrecht stelt de lasten echter op verscheidene plaatsen aan nalatenschapsschulden gelijk, met de restrictie dat het gaat om lasten die strekken tot een uitgave van geld of levering van een goed uit de boedel. Dikwijls scheert de wet deze 'vermogensrechtelijke lasten' over één kam met legaten. Menig testamentaire last zou het predikaat 'quasi-schuld van de nalatenschap' niet misstaan (par. 1.11).

Het *tweede hoofdstuk* richt zich in hoofdzaak op de verhaalsmogelijkheden van de schuldeisers der nalatenschap. De termen aansprakelijkheid, verhaalsaansprakelijkheid en draagplicht vervullen daarbij een prominente rol. Als uitgangspunt is geformuleerd dat zij in omvang congrueren (par. 2.2).

Bij alle schulden van art. 4:7 lid 1 wordt bezien aan wie de aansprakelijkheid te beurt valt en in welke mate. Nu eens geeft het erfrecht daartoe een expliciete regel, dan weer vormt het algemene verbintenissenrecht de inspiratiebron. Betoogd wordt dat in afwijking van art. 6:6 de erfgenamen bij een deelbare, gemeenschappelijke nalatenschapsschuld naar rato van hun erfdelen aansprakelijk zijn (par. 2.3).

Schuldeisers van de nalatenschap hebben, zo aan enige voorwaarden is voldaan, een verhaalsrecht op zowel de onverdeelde nalatenschap als de privévermogens der erfgenamen. In beginsel dienen zij zich evenwel, hoewel voorzien van dit dubbele recht van verhaal, te wenden tot de nalatenschap (par. 2.4).

Niet alleen de nalatenschapsschuldeisers, maar ook de privécrediteuren van de erfgenamen komt mogelijk een verhaalsrecht toe op de goederen van de nalatenschap. Onderscheid wordt daarbij gemaakt tussen verhaal op een aandeel in een goed en verhaal op een aandeel in de nalatenschap. De vraag rijst hoe dergelijke uitwinning zich verhoudt tot die door de nalatenschapsschuldeisers. Noch titel 3.7, noch Boek 4 maakt de nalatenschap tot een hermetisch afgesloten verhaalsgebied, maar een nalatenschapscrediteur kan een dergelijk gebied wel doen ontstaan. Daartoe staat hem bijvoorbeeld de wettelijke vereffeningprocedure ten dienste (par. 2.5).

Een voorwaarde voor verhaal op de goederen van de boedel door de schuldeisers der nalatenschap is niet dat alle erfgenamen schuldenaar zijn. Evenmin dienen de schulden te zijn ontstaan vóór het openvallen der nalatenschap. De schulden van de nalatenschap zijn de in art. 4:7 lid 1 genoemde schulden en de overige schulden die volgens verkeersopvatting behoren tot de nalatenschap. Nalatenschapsschuldeisers weten hun positie gekenmerkt door verhaalsexclusiviteit aangaande het afgescheiden vermogen, hoewel als gezegd van volledige afsluiting geen sprake is. Van art. 4:7 lid 1 behoren in de regel enkel de door de erflater nagelaten schulden tot de ontbonden huwelijksgemeenschap (par. 2.6).

De zuivere aanvaarding door een erfgenaam biedt de nalatenschapsschuldeisers de toegang tot diens privévermogen, voor zover de erfgenaam althans aansprakelijk is voor de schuld. Ook andere handelingen kunnen het privévermogen ontsluiten, zelfs na een beneficiaire aanvaarding (par. 2.7).

Het *derde hoofdstuk* legt zich toe op de rangorde der nalatenschapsschulden. Het betreft daarbij niet slechts de wettelijke regels van rangschikking, gegeven in art. 4:7 en 4:120. Ook andere belangen dan enkel die van de schuldeisers bij verhaal op de nalatenschap komen aan bod (par. 3.2).

De flexibele procedure van de wettelijke vereffening vormt bij uitstek het middel om de erfrechtelijke rangen af te dwingen. Op diverse gronden staat het vrij aan de in art. 4:203 e.v. genoemde personen, onder wie zelfs de privéschuldeiser van een verwerpende erfgenaam, een verzoek te doen tot benoeming van een vereffenaar. Logischerwijs behoort ook de wettelijke vereffening van de huwelijksgemeenschap tot de mogelijkheden. In dit kader vragen eveneens om aandacht de uitzonderingen op de vereffeningplicht na beneficiaire aanvaarding (par. 3.3).

Zowel art. 4:7 lid 2 als 4:120 lid 2 roept voorrangregels in leven, inzetbaar bij uitwinning van de nalatenschap. De invloed van de sommen ineens op de volgorde van art. 4:7 lid 2 wordt niet met instemming begroet. Opmerking verdient voorts dat de erfrechtelijke bepalingen gelden naast de algemene regels van art. 3:277 e.v. en de elders in en buiten het BW geregelde voorrechten. Kortom, Boek 4 komt geen exclusieve werking toe bij de vaststelling van de verhaalsvolgorde. Dat brengt onder meer met zich dat de vereffeningkosten – in lijn met de ‘netto-methode’ – voor de overige schulden gaan. Ter adstructie wordt gewezen op parallellen met het faillissementsrecht. Bij nalatenschapsvereffeningen mag te rade worden gegaan bij het faillissementsrecht, tenzij uit het erfrecht een daarvan afwijkende regel voortvloeit. De rechtseenheid is erbij gebaat dat er niet meer dan één grondstelsel voor de afwikkeling van een concursus bestaat (par. 3.4).

Rangschikking van de nalatenschapsschuldeisers vindt ook plaats buiten de situatie van verhaal op een negatieve nalatenschap. Aan het licht komen de andere wettelijke rechten in verhouding tot de overige schulden, alsmede de onderlinge orde van deze rechten uit afdeling 4.3.2. Vervolgens treedt de inkortingsvolgorde bij de legitieme portie aan de dag. Enkele van haar haken en ogen passeren de revue, gevolgd door de inkortings- en verminderingsproblematiek bij de reguliere en de quasi-legaten (par. 3.5).

Wat resteert is de positie van hen die – in de regel gezamenlijk – met de voldoening van de nalatenschapsschulden zijn belast, de erfgenamen. De draagplicht voor deze schulden richt zich naar de omvang der erfdelen. Onder andere bij een negatief saldo in de wettelijke verdeling en bij een legaat ten laste van één der erfgenamen wordt afgeweken van de aan het erfdeel geëvenredigde draagplicht. De in dit kader relevante rechtsfiguur van de gedwongen schuldtoerekening wordt op het slot van deze paragraaf aan een analyse onderworpen (par. 3.6).

Het begrip schulden der nalatenschap is niet op 1 januari 2003 uit de lucht komen vallen. Het kan een rol spelen in boedels die uit het oude recht stammen en deels onder het nieuwe recht hun vereffening meemaken. Eveneens kan het begrip vat hebben op een onder nieuw recht opengevallen nalatenschap waarin een onder oud recht vervaardigde uiterste wil effect sorteert. In beide gevallen wijst het overgangsrecht de weg. In boedels van na 2002 brengt de uitleg van de bewoordingen van een oude uiterste wil gemeenlijk inkleuring naar oud recht met zich. Enkele bijzondere overgangsrechtelijke bepalingen voorkomen botsingen tussen oude en nieuwe schulden (par. 3.7).